

робочій силі, відносно високою заробітною платою, ніж області, ВРП яких переважно виробляється за рахунок сільського господарства й сфери послуг. Регіональні особливості ринку праці спричиняють формування відмінностей в економічній поведінці домашніх господарств, розміщених у різних регіонах України. Домогосподарства, розміщені у більш розвиненому регіоні, більшою мірою орієнтовані на зайнятість у сфері найманої праці, у менш розвиненому регіоні – на використання різних стратегій виживання, у першу чергу – зовнішньої трудової міграції. Напрямок міграційних поїздок і характер їхнього здійснення представниками домашніх господарств східних і західних областей України істотно відрізняється. Українці все менше довіряють державі і її інститутам. На основі емпіричних досліджень доведено, що рівень довіри в суспільстві прямо пропорційний рівню економічного розвитку – існує чітка кореляція між рівнем довіри і рівнем душевого ВВП, рівнем інвестиційної активності та іншими економічними показниками. Враховуючи, що в Україні найнижчі доходи серед європейців, можна засвідчити і низький ступінь довіри в суспільстві.

Вихід з інституційних пасток (бідності, недовіри, корупції тощо) можливий лише за участі держави. Державна політика має змінитися з короткострокової моделі на довгострокову та сприяти розвитку інноваційної національної економіки, стимулювати розвиток вітчизняного людського капіталу (вкладати кошти в науку, освіту, культуру, тощо). Тоді й вітчизняні економічні суб'єкти почнуть мислити категоріями майбутнього, здійснять довгострокові інвестиції, змінять свою поведінкову модель із короткострокової на довгострокову. Тільки тоді, коли вітчизняні економічні агенти почнуть одержувати вигоду від дотримання цивілізованих правил поведінки довгострокової моделі, можна очікувати трансформації неефективних інститутів та ефективного економічного зростання. Таким чином, ураховуючи особливості менталітету українців, можна стверджувати, що в Україні активний соціальний прошарок відсутній, що виявляється в амбівалентності організаційних зв'язків, несформованої ідентичності, неінституційному характері низки норм та правил.

АНАЛІЗ РЕГІОНАЛЬНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

В. П. РЕШЕТИЛО, д-р екон. наук, проф.,

зав. кафедри економічної теорії та міжнародної економіки

М. А. ОВСЧКІНА, магістр

Харківський національний університет міського господарства

імені О. М. Бекетова, м. Харків

Однією з основних проблем, що стоять на шляху до досягнення збалансованого стану регіональних ринків праці в Україні, є необхідність попередження й зменшення негативних явищ, пов'язаних із процесами трудової

міграції. Основоположник чиказької школи міської соціології й екології Роберт Парк визначав міграцію як одну з форм здійснення історичних змін і уважав, що міграції, революції й війни – явища одного порядку, оскільки вони порушують природний плин людської історії [1, с. 886]. На його думку, міграції населення проявляють себе як спосіб досягнення нової рівноваги, коли економіка й соціальний порядок руйнуються [1, с. 10].

Трудова міграція спричиняє зростання мобільності працездатного населення і є однією з характеристик ринку праці й полягає в готовності частини працездатного трудового потенціалу мігрувати з метою працевлаштування на робочі місця з більш привабливими умовами. В Україні масштаби зовнішньої міграції досягли катастрофічних розмірів. Так, протягом декількох останніх років спостерігається стійке зростання українських домашніх господарств як стратегія виживання тих, то вибирає зовнішню трудову міграцію. За даними Інституту соціології НАН України у 2017 р. в 25,7 % домашніх господарств України була хоча б одна людина з досвідом роботи за межами країни. Для порівняння: у 2004 р. таких домашніх господарств було 11,8 %, у 2005 р. – 12,1 % [2, с. 173]. Дослідження зовнішньої трудової міграції населення України і її впливу на економіку регіону й країни в цілому серйозно утруднюється відсутністю однозначної інформації про її масштаби й регіональні особливості. Результати різних розрахунків, досліджень і опитувань свідчать про наявність істотних розходжень в оцінках кількості українських мігрантів: від 3 до 9 млн. осіб. Труднощі підрахунків реальної кількості українських зовнішніх трудових мігрантів пояснюються існуванням нелегальної міграції, оскільки у структурі трудової міграції громадян України за ступенем легальності можна виділити такі якісно різні рівні: офіційна трудова міграція, неофіційна легальна міграція, нелегальна міграція, міграція жертв злочинних угруповань. Таким чином, із чотирьох груп українських мігрантів реально тільки перша стає на облік і реєструється відповідними органами. Разом із тим перша група є найменш численнішою й на її підставі не можна підрахувати кількість українців, що працюють за кордоном.

Дослідження причин нелегальної трудової міграції українців показує існування як в Україні, так і в приймаючих країнах ряду бюрократичних перешкод. Деякі фахівці стверджують, що переважна більшість українських мігрантів просто не знають про легальні механізми виїзду за кордон на заробітки й шукають нелегальні шляхи, які дорожчі й більш ризиковані. Інші фахівці стверджують, що для виїзду за кордон на роботу необхідно перебороти безліч бар'єрів, надати велику кількість документів, у тому числі медичну карту про стан здоров'я, а також довідку про відсутність судимості. Ще однією причиною нелегальної трудової міграції є наявність низки бюрократичних перешкод у приймаючих країнах.

Економічні й соціальні наслідки еміграції трудових ресурсів із України мають як позитивний, так і негативний характер. У цілому позитив і негатив для економіки від еміграції робочої сили за кордон можна звести до низки положень. Негативні наслідки еміграції трудових ресурсів України за кордон це прямі втрати людського капіталу, оскільки значну частину трудових мігрантів

становить молодь репродуктивного працездатного віку, які найближчим часом не збираються повертатися до України; погіршення співвідношення між працездатним і непрацездатним населенням; «відплив умів» – значні втрати державою висококваліфікованої робочої сили, у першу чергу, науковців вищої кваліфікації – кандидатів і докторів наук; зниження рівня доходів державного бюджету й соціальних фондів. Українські трудові мігранти в найбільш продуктивний період свого життя не беруть ніякої участі в створенні національного доходу, через відсутність відрахувань із їхньої заробітної плати знижуються надходження до пенсійного й соціальних фондів. Іноземні компанії використовують трудовий ресурс нашої країни без відповідного здійснення в нього інвестицій. У найкращому разі вони вкладають кошти в освіту й підвищення кваліфікації на робочому місці, забезпечуючи роботу персоналу винятково у власних інтересах.

До позитивних наслідків еміграції трудових ресурсів України за кордон можна віднести: зниження рівня безробіття, пом'якшення негативного ефекту надмірної пропозиції робочої сили; одержання можливості зайнятості для економічно активного населення; приплив іноземної валюти з-за кордону, що на відміну від державного боргу не є позиковим і не вимагає обслуговування; можливе інвестування трудовими мігрантами зароблених за кордоном коштів у створення власної справи в Україні; поліпшення матеріального становища родин мігрантів; освоєння мігрантами ринкової психології, нових іноземних технологій і розробок.

Таким чином, у сучасних умовах зовнішня трудова міграція населення більшою мірою впливає на ринок праці України, спричиняючи неефективне з погляду держави використання трудових ресурсів. Вплив міграційного фактора на формування регіонального ринку праці в значній мірі залежить від географічного положення, демографічної ситуації й особливостей господарської системи регіону. У свою чергу стан регіонального ринку праці визначає характеристики міграційної поведінки населення.

Література:

1. Park R. E. Human Migration and the Marginal Man / R. E. Park // *Journal of Sociology*. – 1928. – Vol. XXXIII, № 6. – P. 881–893.
2. Прибиткова І. Бідність як наслідок нерівного перерозподілу багатства в українському суспільстві / І. Прибиткова // *Українське суспільство 1992-2016: соціологічний моніторинг*; [за ред. д-ра екон. наук В. Ворони, д-ра соц. наук М. Шульги]. – Київ: Інститут соціології НАН України, 2016. – 578 с.